

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

Az MTA programsorozata

Pécs-Baranya évszázadai 8.

Országos helyismereti konferencia

Pécs,

2023. november 9-10.

CSORBA
GYŐZŐ
KÖNYVTÁR

MTA PÉCSI TERÜLETI BIZOTTSÁGA

Címlap A pécsi Majláth, majd Kossuth tér 1912-ben
(CSGYK Helyismereti Gyűjtemény, Fotótár)

8. oldal Pécsvárad főtere 1908-ban
(Fortepan)

11. oldal Szovjet tank a pécsi '48-as téren
(Régi Pécs blog)

20. oldal Uránváros építése az 1960-as években. Ete Kálmán felvétele
(CSGYK Helyismereti Gyűjtemény, Fotótár)

22. oldal Baranyai települések az Osztrák-Magyar Monarchia harmadik katonai felmérése (1869-1887) idején
(maps.arcanum.hu)

31. oldal Soltra Elemér: István alapította pécsi székesegyház építése, XII. század (részlet)
(CSGYK Helyismereti Gyűjtemény, PE 712/2)

2023. november 9. (csütörtök)

8.00 Megnyitó

Római villák Baranyában

Moderátor: Wéber Adrienn

8.20 STRASSZER LÁSZLÓ

Itt a villa, hol a villa? – A PTE terepbejárásai Pellérdén 2022 októbere és 2023 márciusa között

8.40 SZABADVÁRY TAMÁS BERNÁT

Közösségi régészeti munka eredményei a nagyharsányi késő római kori villakomplexum területén

9.00 Kérdések, vita

Társadalom és művelődés a 18-19. században

Moderátor: Erdős Zoltán

9.20 KOVÁCS DÁNIEL LÁSZLÓ

Kutatói tapasztalatok a pozitivista történetírás családtörténeti munkáinak felhasználhatóságáról: adalékok a boldogasszonyfai Igmándy család történetéhez (1656–1918)

9.40 PINTÉR TAMÁS

„A keskeny, meredek út, mely a megyeházához vezet”: a baranyai alispánok karrierútjai (1790–1848)

10.00 SZABÓ KRISTÓF

Válogatás a Klimo Könyvtár numizmatikai köteteiből

10.20 Szünet

10.30 GŐZSY ZOLTÁN

Tehetséggondozás és minőségfejlesztés a Pécsi Püspöki Szemináriumban a 18. század második felében

10.50 KIS-HALAS JUDIT

Vérrel könnyező Mária-szobor a szentkúti pálos templomban. Egy 1717-es jegyzőkönyv ismertetése

11.10 BORSY JUDIT

A felosztott szerzetesrendek vagyonának sorsa a 19. század első felében

11.30 Kérdések, vita

Ebédszünet

Pécs-Baranya művelődése a 19-20. században

Moderátor: Gózszy Zoltán

12.30 MAJOROSSY IMRE

„...hála adó Szívünket Nagy Méltóságú Jótévőnk eránt is ki jelentsük“

Szepesy Ignác püspök kultuszának egyik első emléke (1834. április 15.)

12.50 BALOGH JÁNOS

Pécs és Baranya táncmesterei a 19. és 20. században

13.10 GYÁNTI ISTVÁN

Várady Ferenc (1860-1945) életútja

13.30 VÖRÖS ATTILA

Fújhatjuk!? – A pécsi Park mozi története

13.50 Kérdések, vita

Városszerkezet és lakásviszonyok a modern kori Pécssett

Moderátor: Bánkuti Gábor

14.10 PILKHOFFER MÓNIKA

Lakások Pécssett a két világháború között (statisztikai elemzés)

14.30 PAP LUCA ZSÓFIA

Uránváros késleltetett fejlődése: infrastrukturális kihívások és mindennapok az 1950-es és 1960-as években

14.50 SIPOS BALÁZS

Hogyan nézett ki egy pécsi panellakás a szocialista Magyarországon?

15.10 Kérdések, vita

Közösségek és intézmények

Moderátor: Pilkhoffer Mónika

15.40 RAPOSA VIVIEN KITTI

A Turul Szövetséghez kötődő nőitörzsek pécsi tevékenysége a két világháború között

16.00 ONHAUSZ MIKLÓS

A Pécsi Székesegyházi Énekiskola története Mayer Ferenc karnagy igazgatói évei alatt (1938-1953)

16.20 VARGA KRISZTINA

A Magyar-Angol Társaság Pécsi Csoportjának tevékenysége

16.40 Szünet

16.50 DEZSŐ KRISZTINA

Az Erzsébet Tudományegyetem dermato-venerológiai mulázsgyűjteménye

17.10 HODÁSZ KATA

„A kartársak lesznek az alapítói, a megalapozói ennek az intézménynek”. Gyógypedagógiai nevelőintézet alapítása Baranya megyében (1955-1956)

17.30 Kérdések, vita

2023. november 10. (péntek)

Pécs építésze a 19-20. században

Moderátor: Pilkhoffer Mónika

8.00 SZÉLPÁL LÍVIA KLÁRA

A pécsi, a szegedi Régi és az eszéki Županijska utcai zsinagógák összehasonlítása

8.20 NAGY IMRE GÁBOR

Pécs város közgyűlési termének viszontagságai a 19-20. században

8.40 KOHÁRI GABRIELLA

A ciszterci diákfürdő létesítése az 1848 – 1948 emlékévkben

9.00 SZIGETVÁRI KRISZTIÁN JÁNOS

Elbontott műemlékek Baranya megyében, helyi védelemre érdemes értékek Pécssett

9.20 Kérdések, vita

Válságos évek a Mecsekaján, 1939-1956

Moderátor: Wéber Adrienn

9.50 GÁSPÁR ATTILA

Rejtélyes léggömbök Baranya egén a második világháború alatt

10.10 DÉNES CSABA

Esztergár Lajos népbírósi pere, magyar és európai perspektívában

10.30 CSONDOR SOMA

A pécsi holokauszt-emlékművek vészorszak-reprezentációi

10.50 Szünet

11.00 MÁTÉ ZSOLT

Truman és Nagy Ferenc – párhuzamos életrajzi kapcsolatok

11.20 CZUCZOR FERENC, VÁRDAI LEVENTE

A mai napig láthatatlan kelet-mecseki felkelők nyomában

11.40 Kérdések, vita

Ebédszünet

Értékközlés és tartalomszolgáltatás

Moderátor: Erdős Zoltán

12.30 BISZAK SÁNDOR

A siker záloga a tömeges digitalizálás: hogyan csináljuk ezt az Arcanumnál

12.50 TÖRÖK ANDRÁS

A helytörténész varázsdoboz, a Fortepan. A 13 éves fotóportál titkai

13.10 VISKY ÁKOS LÁSZLÓ

Archivált webtartalom a könyvtári gyűjteményekben – A közgyűjtemények szerepe az internetes tartalmak megőrzésében

13.30 SIMON ANDRÁS

Aki keres, az talál, de nem mindegy hogyan és mit! Katalogizálás helytörténeti gyűjteményekben

13.50 Kérdések, vita

Társadalmi és gazdasági erőforrások Pécs és Baranya fejlődésében

Moderátor: Polyák Petra

14.30 GÁBOR OLIVÉR

Pécs város fejlődéstörténeti erővonalai

14.50 KAPOSZ ZOLTÁN

A kereskedelem változásai Pécssett 1921-1930 között

15.10 SLACHTA KRISZTINA

„A pécsi tenger, Orfű”. Egy sikeres tájatalakítás (?): Az orfűi tavak és üdülőtelep kiépítése (1958-1970)

15.30 Szünet

15.40 RAGADICS TAMÁS, TOMAY KYRA

Változások, migrációs trendek egy baranyai aprófaluban

16.00 BÉRCESI RICHÁRD

A Pécsi Bányavasutak története 2004-től napjainkig

16.20 Kérdések, vita

A konferencia zárása

Összefoglalók

BALOGH JÁNOS

etnográfus, táncpedagógus (Pécsi Református Kollégium Alapfokú Művészeti Iskolája)

Pécs és Baranya táncmesterei a 19. és 20. században

Előadásomban a 19. század elejétől a második világháborúig terjedő időszakban, Pécsen és Baranyában működő táncmestereket mutatom be. Az alap kutatás tánc történeti kontextusban értelmezett eredményeiben a társastánc és a mozdulatművészet műhelyeit is számba veszem. Közülük négy táncmestert részletesebben is ismertetek.

A táncmesterek működésének, kulturális hatásainak átfogó vizsgálata és a zsidó táncmesterek tevékenysége a magyar tánc kutatás és a kultúrtörténet kevésbé kutatott, ismert területe. Kutatásom azonban nem csak témájában újszerű.

Módszertani megoldásaimat az archívum terepként való használata, valamint a történeti antropológia, a genealógia, a város kutatás, a művelődéstörténet és a mentalitástörténet metodikáinak és eredményeinek felhasználása jellemzi. Ezért interdiszciplináris határterületen mozog, új perspektívát nyitva a táncmesterek történeti kutatásának.

Előadásomban eredményeim tánc történeti vonatkozásait kiemelve bemutatom a táncmesterek életrajzát, tevékenységük főbb jellemzőit, a város táncműveltségében játszott szerepüket, integrálódásuk folyamatát és eltérő lehetőségeikből adódó életstratégiáikat.

Előadásomban röviden reprezentálom a kutatási eredményekben feltárt, Pécsen és a történeti Baranyában működő táncmesterek életútját, jelentőségüket, egy adott időkeret, adott lokalitás történeti kontextusában, mely a korabeli viszonyok között a táncélet szimbolikus, illetve reprezentációs gyakorlataira is reflektál.

BÉRCESI RICHÁRD

történész, történelem, hon- és népismeret szakos tanár (Pécs)

A Pécsi Bányavasutak története 2004-től napjainkig

Előadás-sorozatom utolsó, záró részének a fókuszpontjában a történelmi Magyarország első iparvasút-hálózatának, az eredetileg az Első Dunagőzhajózási Társaság (DGT) által 1854 és 1873 között létrehozott, majd az egymást követő különböző bányatulajdonos vállalatok (Magyar és Szovjet Hajózási Rt., Pécsi Szénbányák, Mecseki Szénbányák, Pécsi Hőerőmű Rt./PannonPower Zrt. a leányvállalatán, a Kő-Szén Kft.-n keresztül, megosztva a MÁV-val) irányítása alatt összesen 150 évig működő Pécsi Bányavasutaknak a 2004. május 14-ei második, végleges megszüntetése óta eltelt közel két évtized krónikájának az áttekintése áll.

Többek között olyan jellegű kérdésekre keresem a választ, mint hogy a Pécsi Bányavasutak „Utolsó Hírmondójának”, Széchenyi-akna iparvágányának elkerülhetetlen volt a sorsa a szénszállítás végleges megszüntetését követően, vagy voltak tervek, elképzelések arra vonatkozóan, hogy a vonal egy esetleges új funkcióval a teljes felszámolás helyett tovább működhessen? Ez utóbbi lehetőség kapott támogatást az iparvágány két utolsó tulajdonosától, a PannonPower Zrt. leányvállalatától, a Kő-Szén Kft.-től és a MÁV-tól? A két cég hogyan képzelte el a vasút jövőjét?

Mi lett a sorsuk a pécsi kőszénbányászat 2004. december 31-ei befejeződését követően az egykori bányüzemeknek, különös tekintettel a Pécsújhegyi üzem területére, ahol az ideiglenes ipari műemléki védelem alatt álló szénosztályozó, az első pécsi hő-, és villamos erőmű egykori épülete, a mozdonyremíz, valamint a mindenkori bányatulajdonos vállalatok irodaháza is állt? Voltak elképzelések az esetleges új funkció szerinti hasznosításukra? Milyen sokrétű tényezők vezettek Széchenyi-akna iparvágány és az egykori bányüzemek épületeivel kapcsolatos végleges döntések meghozatalához? Hogyan reagált erre a vasútvonal mellett élő lakosság és a két pécsi bányász-hagyományőrző szervezet, a Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány (PBA), valamint a Bányászemlékekért Egyesület (BEE)? Hogyan festenek, milyen állapotban vannak az egykori Pécsi Bányavasutak nyomvonalai napjainkban? Az egykori Pécsi Bányavasutaknak és a volt bányüzemeknek vannak napjainkban is látható emlékei vagy emlékhelyei, vagy már csak néhány régi fényképen és térképeken találkozhatunk velük?

BISZAK SÁNDOR

ügyvezető igazgató (Arcanum Adatbázis Kiadó)

A siker záloga a tömeges digitalizálás: hogyan csináljuk ezt az Arcanumnál

Az Arcanumnál havi 1-1,5 (évi 15-20 millió) oldalt digitalizálunk. A szkennelés során a legmodernebb és leghatékonyabb eszközökkel dolgozunk. A digitalizálás legfontosabb lépése, hogy a dokumentumból (a szkennelt képből) kereshető szöveget kell előállítani, melynek titka az automatikus szövegfelismerés (OCR), elemezzük ennek eredményeit és hátrányait. Ma már a magyar anyagok mellett jelentős (sok millió oldal) román és szlovák anyagot dolgozunk fel, ezek számos speciális kérdését is elemezzük. A digitalizálás eredményességét nagymértékben meghatározza a publikációs felület. Bemutatjuk azokat a saját fejlesztésű, és világszinten is egyedi funkciókat, amelyek a mesterséges intelligencia felhasználásával értünk el (arcfelismerés, tulajdonnév felismerés, újságszegmentálás stb.).

BORSY JUDIT

főlevéltáros (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

A felosztatott szerzetesrendek vagyonának sorsa a 19. század első felében

Az 1773-ban megszüntetett jezsuita rend birtokaiból Mária Terézia az 1780. márc. 25-i rendeletével létrehozta a tanulmányi alapot, melynek jövedelmét oktatási célra fordították. Az 1782 és 1787 között II. József által felosztatott szerzetesrendek birtokai a vallásalap vagyonát képezték. Az 1768 és 1779 között üresedésbe került apátságok javai a Pestre telepített nagyszombati jezsuita egyetem fenntartását szolgálták.

A szerzetesrendek épületei méltatlan sorsa jutottak, több évtizednyi hanyattatás után oldódott csak meg a hasznosításuk. A nagy értéket képviselő templomok, rendházak, kollégiumok, iskolák egy részét ingyen adták tovább, más részüket értékük töredékéért adták el, 1832-re a felosztatott szerzetesrendek minden épületétől megvált a helytartótanács. Pécs város belterületén öt szerzetesi rendház és templom ürrült ki a rendek felosztatása következményeként, közülük különösen a dominikánus és a pálos rendház és templom sorsa volt viszontagságos, akárcsak a pozsegai jezsuita rendházé és a gradiscai ferences kolostoré.

Az országban szétszórt kisebb-nagyobb, volt szerzetesi birtokok irányítása központilag történt, a földrajzi alapon kialakított kerületek élére főtiszteket neveztek ki. Az uradalmaknak nagy terhet jelentett

a kegyuraság, valamint a szétszórt birtokok miatti nagyszámú uradalmi személyzet. A gazdálkodásról helytartótanácsi hivatalnokok döntöttek, majorságot szinte sehohsem alakítottak ki, ami az úrbéres jobbágyoknak több lehetőséget is tartogatott. A robot megváltása, földterületek bérlése, szőlőtelepítés a saját gazdaságuk növelését tette lehetővé.

CZUCZOR FERENC

helytörténeti kutató (Pécs)

VÁRDAI LEVENTE

történész, muzeológus (JPM Új- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztály)

A mai napig láthatatlan Kelet-Mecseki felkelők nyomában

Az 1956-os mecseki ellenállás részletei szélesebb, országos körben is ismertek, többek között Rozs András kutatásainak köszönhetően. A Kelet-Mecseki Láthatatlanok története azonban csak az elmúlt időszakban került felszínre. 1956. november 4-11 között a Komlóhoz közel eső Kisbattyán melletti Jánosi-pusztai vadászház volt a központja ezeknek a név nélküli ellenállók csoportjának. Mint a jelenleg is zajló kutatás közben kiderült, az ellenállás megszervezésében, az élelmezési ellátásában két cserkészvezető is háttérszerepet játszott. A szabadságharc leverését követően – mivel a lakosság hallgatott – ők elkerülhették a megtorlást. Név szerint Harcos Ottó és Krassói Ferenc volt ez a két cserkész csapatparancsnok, munkájukat a később meghurcolt komlói Horváth József újságíró is segítette. Az ő leszármazottaikkal készített interjúk alapján számos adat és néhány dokumentum látott napvilágot, így érdekes életutak körvonalazódtak.

Előadásunkban az országos kontextusba ágyazva ismertetjük a kelet-mecseki események részleteit, bemutatjuk hogyan sikerült felderíteni az alaposan eltitkolt ellenállás háttérszereplőit. Bár a Jánosi-pusztai vadászház hősiei ellenállóinak kilétét még homály fedi, reménykedünk további információk előkerülésében. Ezért – éppen a konferenciát követő napon – a Jánosi-pusztai vadászháznál emlékhely átadásra kerül sor a Mecsekerdő szervezésében a helyi cserkészkerülettel karöltve, a még élő résztvevő segítők és családtagjaik részvételével.

CSONDOR SOMA

PhD-hallgató (PTE BTK, Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola)

A pécsi holokauszt-emlékművek vészkorszak-reprezentációi

A köztéri emlékművek sokrétű vizsgálati lehetőséget nyújtanak: egyszerre szuverén képzőművészeti alkotások, a városi terek olykor észrevétlenül az utcaképbe olvadó, máskor kitüntetett, rituális használatra igényt tartó részei, továbbá az őket létrehívó korszakok társadalmi, politikai viszonyainak lenyomatai. Szándékolt funkciójuk általában a kollektív emlékezet ápolása és alakítása, ezzel együtt a múlt reprezentációja és bizonyos csoportok identitásának megerősítése. E hagyományos emlékműszerepekkel szemben azonban különös kihívást jelentenek az ábrázolhatóság határait feszegető történelmi traumák, különösen az emberek által okozott olyan katasztrófák, mint a háborús rémtettek, tömegmészárlások és genocídiumok. Ezek archetipikus példája a nyugati kultúrában a holokauszt. A hagyományos emlékművek által sugallt történelmi és kulturális kontinuitás, valamint a közvetíthetőségbe vetett bizalom erősen problematikussá válik a történelemtől, kultúrától és elbeszélhetőségről alkotott képünket radikálisan felforgató tragédiával összefüggésben.

Előadásomban Pécs holokauszt-emlékműveit tekintem át – keletkezésük sorrendjében, az 1940-es évek második felétől napjainkig – és igyekszem bemutatni, hogy a különböző korszakok és alkotók milyen ábrázolás- és emlékezetkoncepciókkal viszonyultak a történelmi katasztrófához. A vizsgálat során három szempontot veszek figyelembe: mindenekelőtt az alkotások Holokauszt-reprezentációra irányuló művészi és emlékezeti koncepcióját, valamint ezzel összefüggésben keletkezésük időszakát, illetve (városi és kompozíciós) térbeli elhelyezkedésüket. Az előadás amellett, hogy feltérképezi a pécsi emlékezetkultúra és a holokauszt-reprezentáció alakulását, átláthatóvá teszi annak viszonyát a globális, illetve regionális holokausztemlékezethez.

DÉNES CSABA

földrajz, történelem és állampolgári ismeretek szakos tanár (Pécs)

Esztergár Lajos népbírósági pere, magyar és európai perspektívában

A rendszerváltást követő első évtizedben tanúi lehettünk Esztergár Lajos emlékezte pozitív irányú újjáéledésének Pécsen. Esztergár 1940 és 1944 között volt Pécs polgármestere, így többek között azokban a hónapokban is, amikor a város zsidó lakosságát Auschwitzba deportálták. Nem csupán egy uránvárosi utcát neveztek el róla 1991-ben, hanem az évtized során emléktáblát is kihelyeztek több középületre. Ugyanebben az évtizedben megalakult az Esztergár Lajos Konzervatív Kör, 1993-ban pedig az ő tiszteletére neveztek el az Esztergár Lajos Családsegítő Intézetet. Amikor kérdések merültek fel a II. világháború alatti cselekedetei alóli nem hivatalos rehabilitálásával kapcsolatban, emléké-

nek támogatói rámutattak arra, hogy a Népbíróság kétszer is felmentette Esztergárt. Ez megnyugtatta azokat, akik aggodalmaikat fejezték ki az ügyel kapcsolatban.

Az előadás betekintést nyújt Esztergár pereibe. Megkíséreljük árnyaltan bemutatni a népbírósági döntések körülményeit és azt, ahogyan Esztergár későbbi pártfogói a nyilvánosság elé tárták a döntéseket a rendszerváltást követő időszakban. Ehhez felhasználjuk a témában korábban megjelent releváns szakirodalmat – Vörös István Károly, Hábel János, Vargha Dezső, Rozs András és mások írásait –, valamint új levéltári forrásokat is. Rámutatunk arra, hogy az akkori törvények szerint elfogadható volt az ítélet, de megkérdőjelezzük, hogy milyen célokat próbáltak szolgálni az 1945-ben keletkezett népbírósági törvények. Hogyan illeszkedett az Esztergár-per Pécs, Magyarország és más európai országok hasonló eljárásainak sormintájába? Hogyan vélekedett a korabeli közvélemény a perről? Bemutatunk számos háború utáni pert, ahol a politikai megfontolások és politikai körülmények vezettek az ítélet meghozatalához. Annak ellenére, hogy Esztergár számos módon hozzájárult a város jólétéhez, a német megszállás alatti tettei nem igazolják azt a hősiesség képet, amelyet a posztkommunista emlékezet mutat.

A prezentációhoz kapcsolódó kutatást Dénes Csaba közösen végezte Deák Györggyel, a Framinghamban (Massachusetts, USA) élő kutatóval, a Davis Center for Russian és Eurasian Studies munkatársával.

DEZSŐ KRISZTINA

könyvtáros, muzeológus (PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történelmi Gyűjteménye Osztálya)

Az Erzsébet Tudományegyetem dermato-venerológiai mulázsgyűjteménye

A 20. század elején nem létezett olyan képrögzítési technika, amivel megfelelően lehetett volna bemutatni a dermato-venerológiai betegségeket, ezért viaszból, mintavétel segítségével készítettek modelleket az elváltozások bemutatására. Az egyetemi klinikákon mulázsgyűjteményeket hoztak létre, melyek segítségével szemléletesen lehetett bemutatni az egyetemi hallgatóknak a betegségeket. Péccsett az Erzsébet Tudományegyetem Bőrgyógyászati Klinikáján hozott létre egy több száz darabból álló gyűjteményt a klinika első igazgatója, Beck Soma. Előadásomban a gyűjtemény létrejöttét, összetételét, későbbi sorsát mutatom be, némi kitekintéssel a két világháború között magyar egyetemeken hasonló gyűjteményeire.

GÁBOR OLIVÉR

régész (Janus Pannonius Múzeum)

Pécs város fejlődéstörténelmi erővonalai

Az előadás három részből áll. Az első rész az őskortól napjainkig vizsgálja Baranya megye területének változó történelmi szerepét. A terület kulturális centrumként többször bekerült az európai történelem fő sodrába, míg máskor perifériaként elszakadt a fejlődéstől. Mindebben a földrajzi adottságok, a történelmi háttér és az itt lakók kollektív képességei játszották a főszerepet.

A második rész Pécs történelmi koroktól független állandó erősségeit keresi, melyek figyelembe vételekor optimalizálni lehetett a város lehetőségeit, míg figyelmen kívül hagyásuk a város hanyatlását okozta.

Végül a harmadik rész az első két rész tanulságainak tükrében Pécs város jövőjével foglalkozik. A város koroktól független előnyei valószínűleg a jövőben is kihasználhatók maradnak, amennyiben azokat figyelembe vesszük. Pécs város állapota pedig az ókortól napjainkig az egész megye területének helyzetét is meghatározta.

GÁSPÁR ATTILA

levéltáros (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

Rejtélyes léggömbök Baranya egén a második világháború alatt

Az ember nélküli léggömbök hadászati felhasználására a történelem folyamán többször is sor került. A második világháborúban az angolok csata idején Angliát léggömbzárral is próbálták védeni az ellenséges bombázóktól. Egy esetben a vihar Svédország és Dánia fölé fújta az elszabadult léggömböket, amelyek tartókábeleik beleakadtak az elektromos vezetékekbe. Az áramkimaradások miatt Svédország hivatalos panaszt tett az angol kormánytól. Ez az incidens adta az ötletet az Outward-hadművelet (Operation Outward) megtervezéséhez. 1942. március 20-tól az angolok közel százezer léggömböt bocsátottak fel. A hadművelet legsikeresebb akciója 1942. július 12-én történt, amikor egy drótot szállító ballon Lipcse mellett nekiütközött egy magasfeszültségű vezetéknek és a rövidzárlat miatt a böhleni erőmű leégett. Az 1944. júniusi franciaországi invázió miatt támadó léggömbökre egyre kevesebb indítási engedélyt kaptak, mert féltek, hogy ezek kárt okoznak a szövetséges bombázókban. Az utolsó léggömböt 1944. szeptember 4-én bocsátották fel.

A magyarországi légiháború történetével kapcsolatban számos feldolgozás jelent meg, a léggömbök hadászati felhasználásáról nem áll rendelkezésünkre magyar nyelvű szakirodalom. A háború ezen elfeledett epizódjával kapcsolatos kutatásaim a Baranya vármegye alispáni, Baranya vármegye főispáni és szolgabíráinak iratanyagán, valamint az egyes körjegyzőség jelentésein alapulnak. 1942 nyarán a Nagycsány melletti Sastya pusztánál talált támadó léggömbökről érkezett a legelső beszámoló. 1942 és 1943 folyamán folyamatosan érkeztek jelentések léggömbelfogásokról, majd 1944 tavaszától egyre ritkábban jelennek meg az iratanyagban. Előadásomban a levéltári források alapján szeretném bemutatni a „léggömbháború” Baranya vármegyére gyakorolt hatását és ismertetem a magyar hatóságok intézkedéseit léggömbökkel kapcsolatos tudnivalókról és az ellenük való védekezésről.

GÓZSY ZOLTÁN

történész, egyetemi docens (PTE BTK Újkortörténeti Tanszék), főlevéltáros, igazgató (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

Tehetséggondozás és minőségfejlesztés a Pécsi Püspöki Szemináriumban a 18. század második felében

Az előadásban a pécsi papképzésnek a Klimó György nevével fémjelzett időszakát vizsgálom meg abból a szempontból, hogy a püspök milyen lépéseket tett az intézmény fejlesztéséért. A szeminárium szervezeti fejlesztése mellett a hallgatók tudatos tehetséggondozását láthatjuk ebben az időszakban, amely pozitív hatással bírt az itt végzett papság professzionalizációjára, illetve hivatástudatára. A tehetséggondozási stratégia részét képezte a püspök és a szeminaristák közötti rendszeres levelezés. Az előadás a levelek segítségével igyekszik megragadni a diákság viszonyát az elvárásokhoz, illetve az intézményhez.

GYÁNTI ISTVÁN

levéltáros (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

Várady Ferenc (1860-1945) életútja

Sárosi Várady Ferenc (Kaposvár, 1860. július 23. – Budapest, 1945. január 27.) középiskolai tanulmányait 1870 és 1879 között a pécsi ciszterci főgimnáziumban végezte. Irodalmi tehetsége már ekkor megmutatkozott, első költeménye 1877-ben, a *Pécsi Figyelő*ben jelent meg, ekkor hetedikes gimnazista volt. Az első verseskötete 1879-ben látott napvilágot Pécsen. Későbbi, hírlapírói és levéltárnoki tevékenysége mellett mindig foglalkozott szépirodalommal, versei és prózai írásai 1935-ig 21 kötetben jelentek meg. Kiemelkedő szerepe volt a pécsi sajtóélet kibontakozásában: 1880-tól az ellenzéki *Pécsi Figyelő* című lap belső munkatársa, 1884-től főmunkatársa, 1888-tól 1890-ig pedig felelős szerkesztője volt. *Veréb Jankó* címmel élclapot szerkesztett (1885–1890). Az 1892-ben induló (és 1944-ig megjelenő) *Pécsi Napló* felelős szerkesztőjeként a helyi napisajtó megszületésekor is jelen volt. Versei, hírlapcikkei ismertté tették a nevét a fővárosban is. 1890-ben Baranya vármegye allevéltárnokának nevezték ki. Szervezői, kiadói és szerkesztői munkájának eredményeként készült el Baranya vármegye millenniumi monográfiája, a kétkötetes *Baranya multja és jelenje* (1896–1897). Szerkesztői jártasságát a vármegyénél is hasznosította: 1898-ban alapítója és 1919-ig szerkesztője volt a *Baranya Vármegye Hivatalos Lapja* című közlönynek. 1903-ban országos levéltári kezelői szakvizsgát tett, ugyanebben az évben kinevezték Baranya vármegye főlevéltárnokának. A vármegyei levéltár rossz elhelyezési körülményeinek ellenére jelentős érdemeket szerzett a levéltári anyag rendezésében. 1918-ban az uralkodó a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Várady Ferenc pályájának vége korszakhatár is egyben. Megromlott egészsége miatt 1917-ben visszavonult a hírlapírói tevékenységtől. Baranya vármegye szerb megszállása idején levéltárnoki munkája is ellehetetlenült, ennek ellenére több értékes dokumentumot mentett meg az „eltulajdonítástól”. 1918 decemberében szabadságolását kérte, 1920-ban Budapestre költözött. 1922. január 1-jétől, 31 év vármegyei levéltárnoki szolgálat után nyugdíjazták.

HODÁSZ KATA

tanársegéd (Simmelweis Egyetem Pető András Kar)

„A kartársak lesznek az alapítói, a megalapozói ennek az intézménynek”. Gyógypedagógiai nevelőintézet alapítása Baranya megyében (1955-1956)

1955 szeptemberében bentlakásos gyógypedagógiai nevelőintézet létesült Baranya megye és Pécs város (értelmi) fogyatékossgal élő gyermekeinek befogadására. Az előadás a pécsi Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézet megszervezésének előzményeit és körülményeit, működésének első évét mutatja be. A kutatás – eddig feltáratlan intézményi dokumentumok, levéltári források alapján – célul tűzte a pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola, majd (1955-től) Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézet teljes (1946-1966 közötti) történetének feltárását, mely második jelentős szakaszának kezdetét, az 1955 és 1956-os évet járja körül az előadás. A kutatási kérdések a nevelőintézet létesítésének eseménytörténeti jellegű feltárása, az országos történelmi események hatásának vizsgálata, valamint az intézmény oktató-nevelő munkájának feltérképezése mentén körvonalazódnak. A vizsgálat első-sorban primer forrásokon alapul, melyek lelőhelye a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára. A források feldolgozásánál a hagyományos megértő módszer alkalmazása, a forrás-, dokumentum- és szakirodalomelemzés módszere kerül előtérbe. A kutatási eredmények által pillanatfelvé-

telt kapunk az iskola, valamint az internátus mindennapjairól, pedagógiai munkájának sokszínűségéről, valamint a Baranya megyei Áttelepítő Bizottság és Nevelési Tanácsadó munkájáról. Az előadás az intézmény eseménytörténetén keresztül teret ad a fogyatékossgal élő gyermekek nevelés-oktatásának, a gyógypedagógia-történet 20. századi pécsi szeletének. Az eredmények hozzájárulnak Pécs város helytörténetének megismeréséhez, s a város történelmi múltjáról gazdagítják ismereteinket.

KAPOSI ZOLTÁN

gazdaságtörténész, az MTA doktora, egyetemi tanár (PTE KTK Marketing és Turizmus Intézet)

A kereskedelem változásai Pécsen 1921-1930 között

Az előadás azt vizsgálja, hogy Pécsen, a Dél-Dunántúl legnagyobb városában a szerb megszállás utáni évtizedben hogyan alakult át a kereskedelmi élet, s milyen nagyobb ciklusai voltak a forgalmi szféra működésének. Pécs a térség legfontosabb regionális kereskedelmi központja volt. Kiépült vasúthálózata, országos vásárai, heti- és napi piacai nemcsak a városi lakosság, hanem a Pécs körüli 20-30 km sugarú körben lévő települések ellátását is biztosította. A szerb megszállás, az 1920-as évek első felének bizonytalan pénzügyi helyzete és a kereslet csökkenése miatt az évtized közepéig visszaesett a kereskedelem volumene. Az évtized közepén, a gazdasági stabilizáció után viszont gyors fejlődésnek indult a pécsi nagy- és kiskereskedelem. Pécs egyre inkább a hazai állatvásárok központjává vált. Az 1920-as évek második felében már jelentős hús- és zsírexportot is le tudtak bonyolítani, s egyre több külföldi kereskedő kereste föl a pécsi nagyvásárokat. Élénkült a szállodai és vendéglátóipar is: bár a szállodák száma alig változott, de többet közülük a kor igényeinek megfelelően építettek át. Egyre többen foglalkoztak kereskedelemmel, szaporodtak a városban lévő boltok. A fejlődést azonban az 1929. végével meginduló világgazdasági válság hatásai megtörték, hiszen a helyi munkanélküliség növekedése, a reáljövedelmek csökkenése, az exportlehetőségek beszűkülése miatt a forgalmazás lehetőségei is visszaestek.

KIS-HALAS JUDIT

néprajzkutató (University of Ljubljana Faculty of Arts, Dept of Ethnology and Cultural Anthropology)

Vérrel könnyező Mária-szobor a szentkúti pálos templomban. Egy 1717-es jegyzőkönyv ismertetése

A mecsekszentkúti pálos templom Fájdalmas Szűzanya szobrának vérrel könnyezése nem ismeretlen a számunkra, hiszen az eseményt megemlíti a pálos rend és a Pécsi Egyházmegye történetével foglalkozó munkák, valamint a régió lakosságának vallásos mentalitását, Szűz Mária 18-20. századi helyi tiszteletét leíró néprajzi tanulmányok. Hasonlóképpen, a 18. század elejétől a pálos rend gondozásában álló, de régebb óta (a kora újkortól fogva) csodás erejűként számon tartott Szentkútról, az ottani csodás gyógyulásokról szóló feljegyzéseket feldolgozta már a barokk kor népi vallásosságát tárgyaló történeti-néprajzi kutatás. A véres könnyeket hullató Mária-szobor ügyében lefolytatott hivatalos egyházmegyei vizsgálat során felvett tanúvallomások alaposabb vizsgálata azonban még nem történt meg. Az előadás elsődleges célja tehát az, hogy ismertesse a Pécsi Egyházmegyei Levéltárban őrzött forrást.

Másrészt arra is kísérletet tesz, hogy elhelyezze a rendkívüli eseményt a 18. század első évtizedeinek pécsi-baranyai történései között, és értelmezze azt a helyi vallás (például Szűz Mária helyi és az egyházmegyében kibontakozó korabeli kultusza, továbbá a Szentkúthoz már régebb óta kapcsolódó

csodahit és a zarándoklatok) kontextusában. Az eddigi kutatások ugyanis leginkább vallásos-eszkatologikus keretbe helyezve értelmezték ezt a jelenséget és ezért összefüggést láttak a magyarországi kegyképeknek a 17. század utolsó évtizedeitől fogva egyre gyakrabban előforduló, néha vérrel való könnyezése (verejtékezése) és a lakosság jelentős részét sújtó csapások (háborúk, vallási ellentétek, járványok) között. A jelen kutatással nem megcáfolni, sokkal inkább árnyalni szeretném ezt a képet.

KOHÁRI GABRIELLA

leváltáros (PTE Egyetemi Levéltár)

A ciszterci diákfürdő létesítése az 1848 – 1948 emlékében

2023. április 18-án a ciszterci újraindulás 30. évfordulóját ünnepelték a pécsi Nagy Lajos Gimnáziumban. Számos kerek évforduló kötődik ehhez az évhez, többek között a – már csak az emlékezetben élő – diákfürdő építésének és átadásának 75. évfordulója.

A Zirci Ciszterci Apátság Gyűjteményében (leendő Újlevéltár), dr. Éber Alán Gyula O. Cist. (1916-1971) atya és hittan tanár személyes hagyatékában leletem fel az 1948-ban a Ciszterci rend Nagy Lajos Kolégiuma udvarán létesített diákfürdő szinte teljes dokumentációját. Éber Alán gondolata volt a diákfürdő létrehozása, megvalósulása és az ő tevékenységének, fáradhatatlan munkájának, szenvedélyes szervezőmunkájának köszönhető.

Az egy levéltári doboznyi (0,15 ifm) áttekintésével betekintést nyerhetünk a megvalósítás menetébe, így a hivatalos engedélyezési eljárás, tervek, látványtervek, számlák mellett a fürdő építéséhez szükséges anyagi feltételek megteremtésének lehetőségéig.

A „Fürdő-kölcsönkötvény” kibocsátása, az öregdiákok megkeresése, a támogatók felkutatása folyamatát végig tudjuk követni. Láthatjuk, hogy a tanárok, szülők mellett a diákok milyen lelkesedéssel vetették bele magukat a munkába. Megtudhatjuk, hogy kik álltak a jó ügy mellé, milyen helyi, hazai és nemzetközi szinten ismert és elismert művészek léptek fel az anyagi feltételek előteremtésének érdekében megszervezett programokon. Az egész éven át (1947-1948) tartó rendezvénysorozat meghívói programjainak szóróanyagai mellett az 1948. június 9-én tartott hivatalos átadóra megjelent „sajtótermékek”, versek példányai is megtalálhatóak.

KOVÁCS DÁNIEL LÁSZLÓ

PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola)

Kutatói tapasztalatok a pozitivista történetírás családtörténeti munkáinak felhasználhatóságáról: adalékok a boldogasszonyfai Igmándy család történetéhez (1656–1918)

„Az az óhaj vezérelte ez örökbefogadásnál, hogy régi családi nevét fentarthassa és azt vitéz, sokszorosan kitüntetett katonatisztek és leszármazottjaik viseljék tovább” – ezzel indokolta 1918-ben Igmándy Ferenc, gyermektelen pécsi lakos, hogy nevét, s ősi nemességét nővére fiaira ruházza, kik közül Igmándy-Hegyessy Lászlóból Somogy vármegye főispánja, Igmándy-Hegyessy Gézából pedig a Magyar Királyi Testőrség parancsnoka, Horthy Miklós kormányzó bizalmasa lett. Előadásomban arra keresem a választ, hogy milyen múltra tekinthet vissza az Igmándy családnév, illetve, hogy ennek a kérdésnek felderítésében mennyire hagyatkozhatunk a pozitivista történetírás család- és nemesség-történeti munkáira. Kutatásomban elsőként primer forrásokat használva vizsgálom felül a történet-

szek eddigi nézeteit és adatait, valamint bemutatom, hogy a digitális adatbányászat hogyan egészíthet ki, írhat át már „késznek” vélt családtörténeteket. Egyáltalán milyen relevanciái vannak az ilyen jellegű kutatásoknak, hogyan képezheti még mindig részét Pécs és Baranya mindennapjainak egy már letűnt, kevésbé ismert köznemesi família „hagyatéka”. Céloom nem egy teljes kronológiai áttekintés, hanem sokkal inkább általános módszertani tapasztalatok, életút-mozaikok átadása. Ugyancsak kísérletet teszek olyan ellentmondások feloldására is, melyekkel a szakirodalom eddig nem boldogult: vajon lehet-e azonos személy a 17. század második felében élt Igmándy Sámuel csökölyi református esperes és Igmándy Sámuel szigetvári kamarai tisztartó? Vagy éppen a Kőszegen 1734-ben és 1834-ben is feltűnő Igmándy Antal? Elválasztható-e egy földesúr és birtokának történelme olyan összefonódások esetén, mint amelyet az Igmándy család és Boldogasszonyfa között tapasztalunk? Hogyan tudja egy tanulmányi döntés generációk sorsát determinálni?

MAJOROSSY IMRE

Magyarságkutató Intézet Eszmetörténeti Kutatóközpont

„...hála adó Szívünket Nagy Méltóságú Jótévként eránt is ki jelentsük“

Szepesy Ignác püspök kultuszának egyik első emléke (1834. április 15.)

A Szepesy Ignác püspök 1838. évi halála után készült méltató írások alapvetően két csoportra oszthatók. Jóllehet, a fölosztás első pillantásra kissé öncélúnak tűnhet, mégis hasznosnak bizonyul, ha tekintetbe vesszük az elhunyt püspök iránt táplált érzelmeket. Joggal föltételezhetjük, hogy a megemlékezések korai fázisában egyfajta – gyakran nem megalapozatlan – elfogultság, a későbbiben pedig bizonyos kiegyensúlyozottságra törekvés lelhető föl. Az első csoportba ugyanis azok az írások sorolhatók, melyek közvetlenül a püspök elhunyt – halála és temetése alkalmából – születtek, ezzel szemben a második csoport szövegei már hosszabb idő elteltével pillantanak vissza Szepesy munkásságára.

Az előadásban bemutatandó kézirat egyik csoportba sem sorolható, mégpedig azért nem, mert mindkettőt megelőzi, hiszen még a püspök életében készült, abból az alkalomból, hogy a püspök arcképe a régi városházán elhelyeztetett. A kézirat mind tartalmában, mind formájában az egyik – talán – első emléke a Szepesy püspököt övező pécsi kultuszak. Átfogóan tudósít az ünnepség eseményeiről, illetve az ott elhangzott beszédekről – az előadás pedig ezen beszédekben föllelhető, a mai kor számára gyakran idegen, ám mégis valódi elismerésről tanúskodó jellemzéseket mutatja be és értékeli.

MÁTÉ ZSOLT

PhD-hallgató, középiskolai tanár

Truman és Nagy Ferenc – párhuzamos életrajzi kapcsolatok

Harry S. Truman és Nagy Ferenc élete számos ponton érintkezett. A hivatali idejük azonos időszakán túl még Nagy Ferenc amerikai emigrációja idején is kapcsolatba került az amerikai vezetővel. Kezdve a protokoll jellegű iratokkal, mint a július 4-i és augusztus 20-i köszöntők, a miniszterelnök amerikai utazásának előkészülete és utóhatásainak dokumentációján át személyes levelezésre is leltem a Truman Elnöki Könyvtárban. Előadásomban ezen iratok alapján kívánom bemutatni azt, hogy az amerikai államfő miként látta hazánk kigazda miniszterelnökét.

Elsősorban Nagy Ferenc részéről kitapintható egy személyes kapcsolatra szóló igény. Így a miniszterelnöki látogatását követően Magyarország ügyében többször is kért lehetőséget egyeztetésre. Ráadásul hivatali idejüket követően is kapcsolatban voltak, mivel Nagy Ferenc szerette volna felkeresni a Truman által tervezett és megszervezett elnöki könyvtárat.

A személyes kapcsolaton túl a két életút számos más ponton is érintkezik. Mindketten mezőgazdaságból élő családból származtak, és egyaránt nem rendelkeztek felsőfokú végzettséggel. Mindketten találkoztak Sztálinnal és Rákosi Mátyással is.

A vizsgált levéltári iratok nem kerültek még a hazai történeti kutatás látókörébe. Az előadásban elhangzó kutatási eredmények a Nagy Ferenc Kutatócsoport dokumentumfilmjében is megjelennek majd.

NAGY IMRE GÁBOR

főlevéltáros, igazgatóhelyettes (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

Pécs város közgyűlési termének viszontagságai a 19-20. században

A látszólag érdektelen téma felöleli a pécsi városházák történetének egy szeletét. A pécsi második, klasszicista városháza 1834. április 15-i ünnepélyes megnyitására Szepesy Ignác pécsi püspök arcképe átadásával avatták fel a közgyűlési termet. Scitovszky János pécsi püspök arcképe ugyancsak a közgyűlési terem falát ékesítette. A kiegyezés utáni új önkormányzati testület, a törvényhatósági bizottság szerepét és fontosságát külsőleg is jól jelezte a közgyűlési terem 1876. évi átalakítása. Ekkor alakították ki az elnöki emelvényt, a patkó alakú tanácskozó terem tölgyfa padokkal, a lépcsőzetes karzatot, ahol az érdeklődő közönség helyett foglalhatott és ahonnan az újságírók tudósítottak. A közgyűlési arcképcsarnok az uralkodópár, jeles közéleti személyiségek és a díszpolgárok festményeivel bővült. A harmadik, 1907. évi városháza tanácsterme részére festette meg Majorossy Imre polgármester a polgármesteri arcképcsarnokot. Az új városháza közgyűlési termébe a régi berendezés és arcképcsarnok került. Az 1945. utáni rendszerváltozás után 1966-ban a közgyűlési termet házasságkötő teremé alakították át, ez látható ma is.

ONHAUSZ MIKLÓS

történész, független kutató (Pécs)

A Pécsi Székesegyházi Énekiskola története Mayer Ferenc karnagy igazgatói éve alatt (1938-1953)

A Pécsi Székesegyházi Énekiskolát Dulánszky Nándor püspök alapította 1888-ban, azzal a szándékkal, hogy a dómkórus magas szólamaiban az itt képzett fiúénekesek énekeljenek. Az első karnagy, Glatt Ignác regensburgi gyökerű énekoktatási módszere segítségével az intézetbe kerülő 8-9 éves fiúk fél év alatt kottaolvasó, a kórus számára használható énekessé váltak.

Az alapítás után ötven évvel egy olyan pap-karnagy kapott igazgatói kinevezést, aki korábban az Énekiskola növendéke volt. Mayer Ferenc (1899-1973) elődeihez hasonlóan Regensburgban szerezte karnagyi képesítését, s hivatalba lépése előtt évekig az intézet prefektusa volt. Nevéhez kapcsolódnak a fiúkórus legnagyobb sikerei, de végül neki kellett tehetetlenül végignéznie az Énekiskola elpusztítását.

Az 1930-as évek végén minden körülmény adott volt a magas színvonalú munkához: a kibővített internátus lehetővé tette a kórus létszámának növelését, a férfikar is kiváló erőkből állt, s az együttes

Virág Ferenc püspök maximális támogatását élvezte. A világháború okozta megtorpanást még követte néhány nyugodt és eredményes év, 1949-ben azonban megkezdődött az iskola végzálása. Végül 1953-ban az Állami Egyházügyi Hivatal határozata számolta fel Pécs különleges egyházzenei műhelyét.

A repertoárkutatás kiemelt fontosságú az Énekiskola története kapcsán, hiszen óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy valóban működött-e a Glatt-módszer, és ha igen, milyen mennyiségű és nehézségű művek előadására tette képessé az énekeseket. Sajnos Mayer Ferenc karnagy éveiből nem maradt ránk kórusnapló, így egyéb források segítségével kell megkísérelni a kórus által énekelt repertoár legalább részleges rekonstrukcióját.

PAP LUCA ZSÓFIA

PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola)

Uránváros késleltetett fejlődése: infrastrukturális kihívások és mindennapok az 1950-es és 1960-as években

A pécsi Uránváros az 1950-es években született, válaszként a mecseki uránérclelőhelyek feltárására. A pécsi uránbánya működéséhez szükséges munkaerő biztosítása érdekében a város nyugati részén nem csupán gyors ütemű lakásépítési program indult, hanem egy átfogó koncepció mentén egy komplett városrész kialakítását is megkezdték. Ennek ellenére az infrastruktúra – különösen a kommunális épületek tekintetében – nem tudta követni a lakóházak kivitelezésének dinamikus ütemét. Ezen kívül számos további probléma merült fel, például a szemétszállítás, a közlekedés és az élelmiszerellátás tekintetében. Előadásomban a városrész megalakulásának első tíz évét veszem górcső alá, különös tekintettel arra, hogyan érintette a késleltetett városfejlődés jelensége az itt élő emberek mindennapi életét.

A kutatás módszertanában sajtótermékek tartalomelemzése áll a középpontban, melynek keretében a *Dunántúli Napló* és a *Mecseki Ércbányász* cikkei és írásai betekintést nyújtottak az Uránvárosban zajló eseményekbe és a lakók mindennapi életébe. Emellett Pécs városi tanácsának végrehajtó-bizottsági iratai és a harmadik kerületi tanács üléseinek jegyzőkönyvei révén a hivatalos döntéshozatali folyamatok és a városi szervek Uránvárossal kapcsolatos nézőpontjai is megismerhetővé váltak.

PILKHOFFER MÓNIKA

egyetemi docens (PTE BTK TTI Modernkori Történeti Tanszék)

Lakások Pécsen a két világháború között (statisztikai elemzés)

A két világháború közti pécsi lakáskultúráról nem sok ismerettel rendelkezünk. Ennek egyik oka a forrásadottságokban keresendő. Amíg a dualizmus kori lakáskultúra kutatásához megfelelő alapot biztosít a hagyatéki leltárak nagy száma és információgazdagsága, addig a Horthy-kor esetében ez a forrástípus erre a célra nem használható. Az újonnan épült lakások alaprajzának az elemzése, vagy a korszakban készült enteriőr-fotóknak a feltárása még nem történt meg. Előadásomban ezért arra vállalkozom, hogy statisztikai adatok alapján nyújtsak egy általános képet a két világháború közti pécsi lakásokról.

A tíz évenként megtartott népszámlálások kötetei gazdag épületstatisztikai adatokkal rendelkeznek. A KSH által kiadott, és a Hungaricana oldalán online is elérhető összeírásokból nyomon követhető, hogy 1910 és 1941 között hogyan változott a lakások száma, nagysága. A szobaszámon túl vizsgálható, hogy milyen egyéb kiszolgáló helyiségek (előszoba, kamra, konyha, cselédszoba) voltak megtalálhatók a pécsi lakásokban. Az adatok alapján megpróbálom megerősíteni vagy éppen cáfolni a szakirodalomból ismert, a cselédek és a cselédszobák száma közötti fordított összefüggést. A fürdőszobák arányának növekedése a közművesítés fejlődésének, a mentalitás és a higiénés viszonyok átalakulásának tárgyalásával együtt kerül bemutatásra. A két világháború között már nem csak a vezetékes vízzel, hanem a gázzal és elektromos árammal ellátott lakásokról is képet alkothatunk. Emellett arról is készült kimutatás, hogy az árnyékszék az épületen belül/kívül, előbbi esetben a lakáson belül helyezkedtek-e el. A közegészségügy szempontjából volt fontos mutató, hogy a lakások fala, illetve a helyiségek padlózata milyen anyagból készült.

Mindezeket az adatokat igyekszem a thj. városok eredményeivel, illetve az országos adatokkal összevetve tágabb kontextusban értelmezni, valamint arra is kísérletet teszek, hogy a dualizmus kora óta bekövetkezett változásokat (fejlődést?) rögzítsem.

PINTÉR TAMÁS

PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola), segédlevéltáros (MNL Baranya Vármegyei Levéltár)

„A keskeny, meredek út, mely a megyeházhoz vezet”: a baranyai alispánok karrierútjai (1790–1848)

„Az apja is egész vármegye volt, a fia is az lett” – fogalmazott Baksay Sándor 1890-ben Baranya vármegye két alispánjáról, Kajdacsy I. és II. Antalról. S való igaz, a két férfi évtizedeken át meghatározó személyiségei voltak a vármegyének, diétai követként az országgyűlésen képviselték a helyi nemesiség akaratát, míg alispánként a közigazgatás irányításában töltötték be kulcsszerepet.

Előadásunkban arra keressük a választ, hogy milyen változások és döntések alapozták meg a falu sajtósági útját a 20. század második felétől napjainkig. A településtörténeti adatok, falukrónikák és a település kulcsszereplőivel készített interjúk alapján azt vizsgáljuk, hogyan és milyen tényezők hatására vált Feked egy előnytelen közlekedési helyzetű, pusztuló zsákfaluból komplex társadalomszerkezetű, befogadó faluvá, a „sváb Hollókő”-vé, amely komoly vonzerőt gyakorol a természetközeli vidéki életmódot és a stabil, megtartó helyi közösségeket kereső családokra.

RAPOSA VIVIEN KITTI

PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola)

A Turul Szövetséghez kötődő nőitörzsek pécsi tevékenysége a két világháború között

Az előadásom során ismertetem a Turul Bajtársi Szövetségbe tömörülő női tagok pécsi tevékenységét a két világháború között. A Turul ideológiája számos maszkulinnak tekinthető elemet tartalmazott, például az antiszemitizmust, a fajvédelmet, a revíziót vagy a militarizmust. Mindez megmutatkozott az egyesület szemléletében is, hiszen a haza védelmét és egykori dicsőségének visszaállítását kizárólag a férfiak feladatának tartotta. A Horthy-korszakban a szervezet egy meglehetősen konzervatív álláspontra helyezkedett az ideális nőképet illetően, mely során igyekezett fellépni a nők egyenjogúsítási törekvéseivel szemben mind a felsőoktatásban, mind a munkaerőpiacon való elhelyezkedésük kapcsán. A Turul nem értett egyet a nőkép alakulásával és a fokozott szexualitás megjelenésével sem. A szervezet véleménye szerint az effajta nőideál ugyanis nem volt összeegyeztethető a keresztény tanításokkal és erkölccsel. A bajtársak, így országosan több fronton vették fel a harcot az erotika terjedésével szemben, mely Pécsen főként a szépségbemutatók bojkottálásában mutatkozott.

Ennek ellenére számtalan női egyetemi hallgató lépett be a Turul Szövetségbe főként az 1930-as évek második felétől, akik nevelése az alapvető női szerepek {8ondoskadó anya, hű feleség} fenntartásának hangsúlyozása mellett történt. A szervezet értelmezésében a nők feladata ugyanis a gyermekek nevelése, a családteremtés, az „Otthon melegének” biztosítása, illetve a társadalom megsegítése érdekében folytatott szociális tevékenység volt. A nők egyesületi nevelése így főként a nőies feladatok elsajátítása (hímzés, varrás) köré szerveződött. Mindez megmutatkozott a bajtársnők pécsi tevékenységében is, mely főként a sokgyermekes családok megsegítésében, a második világháború éveiben a fronton harcoló katonák támogatásában, továbbá a szegények segélyezése érdekében szervezett gyűjtésekben jelentkezett. A hallgatónők ezzel hozzájárultak a nehezebb anyagi helyzetben lévő családok élethelyzetének javításához és a pécsi ínségakció támogatásához, mely során többször együttműködtek a városi vezetőséggel vagy a helyi szervezetekkel.

Előadásomban kitérek továbbá arra, hogy a turulista bajtársnők nagy szerepet játszottak a magyar népi kézművesipar és háziipar újbóli felélesztésében, népszerűségük nevelésében, illetve a magyar kézműves termékek eltűnésének megakadályozásában is szóttes, illetve iparművészeti kiállítások szervezésével. A mozgalommal a női törzsek elsősorban az ormánsági szőttestermékekre igyekeztek felhívni a pécsiek figyelmét, emellett kereseti lehetőséghez kívánták juttatni az ormánsági falvak asszonyait és leányait azzal, hogy újra divatba hozzák a házifonás mesterségét a lakosság körében. A kezdeményezés hatására Pécsen egy kereskedelmi lerakat is létesült, mellyel erősítették a település regionális ipari-kereskedelmi pozícióit. A magyar szokások és hagyományoknak ápolását ezek mellett magyaros ruhabemutatók segítségével kívánták elérni.

SIMON ANDRÁS

doktorjelölt (ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskola), közgyűjteményi szakértő (Monguz Információ-technológiai Kft.), informatikus (MNL Digitális Szolgáltatásfejlesztési Osztály)

Aki keres, az talál, de nem mindegy hogyan és mit! Katalogizálás helytörténeti gyűjteményekben

A közgyűjtemények egyre nagyobb számban gyűjtenek és őriznek digitális dokumentumokat. Ezek vagy már eleve digitálisan jönnek létre, mint a napjainkban létrejövő lapozható dokumentumok többsége, (cikkek, fotók, illetve a hagyományosan kisnyomtatványnak és kéziratnak nevezett anyagok), vagy az eredeti objektumok megőrzési, illetve szolgáltatási célból lettek digitalizálva. Ezeknek a dokumentumoknak a kezelése a múzeumok, könyvtárak és levéltárak esetében is nagyon hasonló. A közgyűjteményi ágak egyre hasonlóbba váló gyűjteménykezelési és szolgáltatási gyakorlata, az intézmények konvergenciája korunk jellemző jelensége, és igen nagy részben már éppen a digitalizációnak köszönhető. Különösen jelentős a konvergencia a helytörténeti állományok esetében. Itt általában a véletlen műve, hogy egy-egy dokumentum egy illető település melyik intézményének helytörténeti gyűjteményébe kerül. Ennek megfelelően a nyilvános keresőfelületeket a felhasználói igényeknek engedve célszerű egyesíteni. A közgyűjtemények kötelezettségeiknek eleget téve pontos és tudományos igényű nyilvántartást vezetnek, és ezt kiegészítő tartalmi feltárást végeznek állományaikról. Ezen nyilvántartás eredményének a nyilvánosságra tartozó részét mindenképpen fel kell használni a nyilvános keresőfelületen. A feldolgozási gyakorlat változás alatt van az internet nyújtotta új megoldások, mindenekelőtt a szemantikus web eszközeinek használatával. Az előadás ezen változás időszerű kérdéseire keresi a választ.

SIPOS BALÁZS

PhD-hallgató, projektmenedzser (Győr-Moson-Sopron Vármegyei Önkormányzat Területfejlesztési Iroda)

Hogyan nézett ki egy pécsi panellakás a szocialista Magyarországon?

Eddigi előadásaim során elsősorban a nagyobb léptékekkel foglalkoztam, mint a városrendezési tervek, valamint az egyes városrészekre vonatkozó részletes rendezési tervek. Készülő disszertációmmal összhangban e két vonatkozás mellett vizsgálni kívánom az egyes lakótelepek tekintetében a mikrostrukturális szintet is.

Előadásomban egy képzeletbeli kertvárosi lakásba fogunk beköltözni, ahol megnézzük, mi várta a friss beköltözőket. Korabeli sajtóforrások és reklámok alapján megnézzük, milyen lehetőségei voltak egy átlag családnak lakásuk bebútorozására, felszerelésére. De megtekintjük azt is, hogy milyen lehetőségek adódtak lakásuk otthonossá tételére, esetleg megváltoztatására.

Előadásomban a statisztikai adatokon kívül fel kívánom használni a képek és videók által nyújtotta lehetőségeket, a korabeli sajtó- és reklámanyagokat, valamint a lakásokkal kapcsolatos kiadványokat.

SLACHTA KRISZTINA

történész, tudományos titkár (ELKH KRTK Regionális Kutatások Intézete)

„A pécsi tenger, Orfű”. Egy sikeres tájtalakítás(?): Az orfűi tavak és üdülőtelep kiépítése (1958-1970)

A Pécs környéki tavak, tórendszerek mára már a pécsi identitás részeivé váltak, kiépülésük sikeres természetátalakítási projektként értelmezhető. A tájtalakítás sikeressége Baranya megye elnéptele-

nedő falvainak története mellé állítva különösen szembetűnő. A II. világháborút követő kényszer-migrációs folyamatok, a vidéki közösségek tulajdonviszonyait és lakónépességét gyökeresen átalakító intézkedések nyomán az aprófalvas megyében a legtöbb településre az előregedés, a lassú elnéptelenedés, sőt, a teljes megszűnés várt (pl. Gyűrűfű, 1971). Orfű és a szomszédságában lévő falvak (Mecsekszakál, Mecsekrákos, Tekeres és Bános) valamint a közeli Abaliget azonban már a század első felében is a pécsiek kedvelt kirándulóhelyei voltak, így az 1960-as években lendületet vevő turisztikai, szabadidős célú hasznosításuk megalapozott volt. A falvak (társadalom)története szempontjából pedig társadalomtörténeti eseményként is értelmezhető a tavak megépítése, a tömeges üdülő-építés, a több ezer nyaraló, majd kiköltöző új lakos megjelenése.

Az orfúi tavak építésének története mindaddig nem feldolgozott, néhány részlet például egy 1977-es helyi televíziós riportműsorból ismerhető meg, miszerint a tavak építését a Baranya megyei pártbizottság határozata rendelte el, a megyei tanács akkori elnökét, Palkó Sándort, a tavak atyjának is nevezték. Összesen 1.000 hétvégi háznak alkalmas telek parcellázása is megtörtént, a tavak építésében számos pécsi, baranyai nagyvállalat dolgozója ún. társadalmi munkában, felajánlások nyomán vett részt az építkezéseken. A politikai döntések, a beruházások gazdasági háttere, a vízügyi és építészeti tanulmányok, tervek, a kivitelezés folyamatának története azonban részleteiben még nem ismert, nem feltárt. Már a korszakban számos kritika érte a tervek előkészítetlenségét, a részletes rendezési tervek és a szükséges infrastruktúra hiányát, ám ezek a kérdések, valamint a helyi, megyei, országos szintek konfliktusai máig feltáratlanok.

STRASSZER LÁSZLÓ

régész (PTE BTK TTI Régészet Tanszék)

Itt a villa, hol a villa? – A PTE terepbejárásai Pellérden 2022 októbere és 2023 márciusa között

A szakirodalom, illetőleg a régészeti adattár is számon tart Pellérd község területén római kori villagazdaságot, csak éppen mint teljesen (vagy nagy százalékban) elpusztított lelőhelyet. Az 1961-ben az uránbányászathoz kapcsolódó zagytározó építése okán végzett földmunkák bizonyos, hogy hatalmas károkat okoztak ezen római rurális településben, és a 2004-ben végzett rekultivációs, kármentesítő tevékenység is nagy pusztítással járt.

Különböző lelőhely-felderítési, feltárási, valamint dokumentációs technikákkal az osztrák mintára abszolvált kutatás, melyet PTE Régészet Tanszéke végez, pozitív, de egyben meglepő fejleményekkel kecsegtet. A terület kutatása már 2022 októberében megkezdődött, azonban a rossz időjárási körülmények és a mezőgazdasági művelés (az analízis alá vont szántó föld megközelítőleg 35 hektár!) miatt csak februárban folytatódhatott a munka. A villagazdaságnak valóban csak egy kisebb, megmaradt része eshet vizsgálat alá, azonban szűk környezete minden gond nélkül feltárható. A feltárásban tevékenyen vesznek részt nem csak a PTE Régészet Tanszék munkatársai, de a hallgatók is, terepbejárási gyakorlat kurzusokat teljesítve ezzel. Mindemellett helyi önkéntesek is csatlakoztak lelkes csapatunkhoz.

Előadásomban a fent említett kutatás legújabb szakaszában, 2023 márciusáig végzett terepi munkák eddig áttekintett leletanyagai, információi alapján realizálódó, konkrét eredményeit kívánom bemutatni. Ezen kívül a kutatás szakmódszertani aspektusait, továbbá a lelőhellyel kapcsolatos jövőbeni terveket is ismertetem.

SZABADVÁRY TAMÁS BERNÁT

régész-muzeológus (MNM Nemzeti Régészeti Intézet Régészeti Tár)

Közösségi régészeti munka eredményei a nagyharsányi késő római kori villakomplexum területén

Nagyharsány, Kopáralja-dűlő (20398. lh.) területén 2016–2019 között a Magyar Nemzeti Múzeum folytatott tervásatást Mráv Zsolt koordinációja alatt. A feltárások alkalmával hamar bebizonyosodott, hogy a kiterjedt római kori objektumok környezetében eredményesen használható a roncsolásmentes fémkereső műszeres kutatás is, mely számos kiemelt leletet eredményezett. 2022 nyarán a MNM Közösségi Régészeti Osztályának önkénteseinek segítségével tisztítottuk meg a korábban feltárt fürdőépület kisebb szegmensét, mely aktív fémkeresőzéssel egészült ki. Az egnapos tevékenység kimerítően bizonyította az önkéntesi munka hatékonyságát és régészeti szempontú ütőképes voltát.

SZABÓ KRISTÓF

könyvtáros, muzeológus (PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történelmi Gyűjteménye Osztálya)

Válogatás a Klimó Könyvtár numizmatikai köteteiből

Előadásom a Klimó Könyvtár numizmatikai hagyatékának régi könyves gyűjteményét járja körül. Mintegy száz könyvet vettem vizsgálat alá, s ezek közül választottam ki a tíz legjelentősebbnek, legfontosabbnak tekinthető művet.

Kutatásom hipotézise szerint az egykori pécsi püspöki könyvtár numizmatikai könyvgyűjtemény döntő többségét – elenyésző hányadától eltekintve – Klimó György püspök szerezte be, így a legalapvetőbb, legszignifikánsabb éremtani kötetek is az ő 18. századi gyűjtéséből kerültek ki. Feltételeztem továbbá, hogy a későbbi püspökök nem fordítottak különösebb érdeklődést a könyvgyűjtemény ezen részének gyarapítására.

A művek elemzése során az alábbiakat vettem górcső alá: az egyes kötetek a numizmatika mely területére terjedtek ki, kiadásuk helye és ideje, a bennük található possessor-bejegyzések, valamint nyelvezetük, továbbá megvizsgáltam hazai előfordulásuk főbb jellemzőit.

SZÉLPÁL LÍVIA KLÁRA

egyetemi adjunktus (SZTE BTK Angol-Amerikai Intézet, Angol Tanszék)

A pécsi, a szegedi Régi és az eszéki Županijska utcai zsinagógák összehasonlítása

Előadásomban a pécsi, a szegedi Régi és az eszéki Županijska utcai zsinagóga építéstörténet, a város-szövetben elfoglalt helyüket, valamint a zsinagógák városi szerepvállalását vizsgálom. Mindezek mellett a három zsinagógát, a városok egészében elfoglalt térbeli és társadalmi helyein, építészeti stílusain, térbeli hangsúlyosságán, valamint reprezentációján keresztül mutatom be és hasonlítom össze. Az épületek a múlt szakrális helyeinek lenyomatai is – csak a pécsi zsinagóga működik még eredeti funkciójában –, valamint az emlékezet helyeiként a múltat és a jelent hídként kötik össze.

A pécsi és az eszéki Županijska utcai zsinagógák 1869-ben épültek, azonban sorsuk merőben más történetet képez. A pécsi zsinagóga Feszli Frigyes, Gerster Károly és Kauser Lipót tervei alapján romantikus stílusban épült, míg az eszéki Županijska utca 13. szám alatt – Theodor Stern tervei alapján – épült zsinagóga a Rundbogenstil sajátos, keleties mór és neoromán díszítőelemekkel átszőtt változatát mutatta.

Pécsett a ma is álló zsinagóga felépítése előtt a zsidó hitközség 1804-től az Engel-házban lévő zsidó imaházban tartotta istentiszteleteit, majd 1843-tól az első zsinagóga a Citrom utca 9. szám alatti házban kapott helyet. A hitközség későbbi növekedésével felmerült az igény egy nagyobb, méltóbb zsinagóga építésére. Pécsett a jelenlegi zsinagóga épülete nem a város főterén, hanem az egykori városfalon belül – a mai Kossuth téren (volt Majláth téren) – található, nincs teljesen az utcavonalra építve, kerítés mögött, térbeli helyzetét tekintve kiemelten áll.

Eszéken mind a Felső-, mind pedig az Alsóvárosban volt zsinagóga. A mai város- központot alkotó Felsőváros fő utcáján, Županijska ulica (Megye utca) épült zsinagóga több lépcsős engedélyeztetéssel a központtól messzebb helyezkedett el az utcafrontra építve, később boltokkal körülvéve, nem kiemelt helyen. Az eszéki Županijska utcai zsinagógát 1941-ben felégették, majd 1953-ban lebontották. A helyén jelenleg egy bank áll, felette lakásokkal.

A szegedi Régi Zsinagóga klasszicista stílusban épült, 1837-ben Lipovszky Henrik és József tervezték. 1843. május 19-én avatták fel az épületet. A zsinagóga túlélte az 1879-es árvizet, de a hitközség egy nagyobb zsinagóga építése mellett döntött, 1900 és 1902 között épült az Új Zsinagóga, Baumhorn Lipót tervei alapján, amelyet 1903-ban avatták fel. A Régi Zsinagóga épületében ma a Magyarországi Alternatív Színházi Központ (MASZK) működik.

SZIGETVÁRI KRISZTIÁN JÁNOS

műemléki referens (Baranya Megyei Kormányhivatal Állami Főépítési Iroda)

Elbontott műemlékek Baranya megyében, helyi védelemre érdemes értékek Pécssett

Az előadás két részből tevődik össze: folytatva a tavaly megkezdett előadást, ezúttal a pécsi elbontott műemlék után az előadás első felében azon egykori baranyai műemléképületekről adunk egy átfogó, de nem teljes válogatást, melyek 1958-ban műemléki védelem alá kerültek, majd az 1960-as évek elején az országos műemléki revíziót követően a törlésre kerültek, a Távlati tervek vonatkozó kötetének ajánlásait követve. Sajnálatos módon ezek az épületek aztán sok esetben fizikailag is megsemmisültek a védelem megszűnését követően, köztük népi épületek mellett templomok is találhatóak.

Ezt követően az előadás második felében Pécs olyan épületeiből válogatunk, amelyek ma nem állnak semmilyen védelem alatt, pedig koruk, státuszuk, korábbi műemléki rangjuk, tervezőjük, stílusok, a város életében elfoglalt helyük okán legalább helyi védelmet biztosan megérdemelnének. Ezen épületek között vannak egykorvult műemlékek, melyek 1958-ban védelem alá kerültek, de az országos revíziót követően, különböző okokból az 1960-as évek elején kikerültek a műemlékjegyzékből. Ezek az épületek javarészt máig állnak, és nagyban megőrizték 65 évvel ezelőtti állapotukat.

Lényeges lenne védetté tenni jelentős építészeti életművének még nem védett darabjait, annak érdekében, hogy az életmű még szélesebb körben váljon legalább helyi szinten elismertté, és ne kerülhessen sor arra, hogy jeles alkotók művét a védelem híján elbontják. Ilyenek például Pilch Andor, Gosztonyi Gyula és Forbát Alfréd egyes épületei.

Számos épületről tudunk, melyek jelentős építészettörténeti korszakokhoz kötődőnek, de valamilyen oknál fogva nem állnak egyedi védelem alatt, maximum területi műemléki védelem illeti őket.

Végezetül érdemes felsorolni azokat a védelem nélkül álló épületeket is, melyek fenti három kategória valamelyikébe ugyan beletartozhatnak, de Pécs története szempontjából kiemelt jelentőséggel bírnak és mind a mai napig fontos helyet foglalnak el a város életében: pl. Városháza, Lóránd-palota, Megyeháza, Nádor Szálló stb.

Bízunk benne, hogy ezzel az előadással nem emléket állítunk közös építészeti örökségünk egyes jeles darabjainak, hanem a figyelmet felhívva rájuk segítséget nyújtunk hosszú távú fenntartásukban.

TÖRÖK ANDRÁS

projektmenedzser (Fortepan)

A helytörténész varázsdoboza, a Fortepan. A 13 éves fotóportál titkai

Az 1990 előtt készült fotókat gyűjtő Fortepan-kollekció sorsa (amely ma már több, mint 185 ezer fotót kínáló portál) szorosan összefonódik a 20. századi magyar történelemmel, az analóg fotótechnika fejlődésével, a fényképek gyűjtésével és közzétételével, a privát fényképezéssel és hosszan lehetne még folytatni a sort, mi mindennel. De talán két igazán fontos fogalom van, ami valóban a projekt lényege és ami egyedivé teszi: szabad és közös. Közös, mert a mi képeinkből áll. Közös, mert önkéntesek munkáján alapul. Közös, mert mi is segíthetünk megfejteni, hogy mit ábrázol egy-egy fotó. Közös, mert felfedezhetjük rajta a szülőházunkat, egykori iskolánkat, apánk kocsját a munkahelye előtt, de akár saját magunkat is. Közös, mert nem kötött nyelvhez, és így országhatárokat nem ismerve értelmezhető és újraértelmezhető. Szabad, mert bárki azt csinálhat a képekkel, amit gondol. Szabad, mert bízunk az adományozókban, az önkéntesekben, a megfejtőkben és a felhasználókban. Szabad, mert közös. Közös, mert szabad.

Az előadásban a sikerek mellett szó lesz kudarcainkról is. Valamint arról, hogy miért fontos a nagy felbontás, hogyan működtünk együtt a Göcsej Múzeummal, a Jezsuita Levéltárral, miért szeretjük annyira Budapest Főváros Levéltárát. Hogy miért várunk örömmel minden együttműködési ajánlatot.

VARGA KRISZTINA

könyvtáros, muzeológus (PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjteménye Osztálya)

A Magyar-Angol Társaság Pécsi Csoportjának tevékenysége

Az Egyetemtörténeti Gyűjtemény állományában mintegy hatvan oldalas iratanyag köthető a Magyar-Angol Társaság 1947-ben létrejött Pécsi Csoportjához. A Társaság már a két világháború között is létezett, majd 1945 októberében alakult újjá Kodály Zoltán elnöksége alatt. Vezetőségi tagjai között olyan jelentős személyeket találunk, mint például gróf Károlyi Mihályné Andrássy Katinka. A szervezet tevékenysége és célja beleillik a világháborút követő kultúrpolitika irányvonalába, ugyanis a vesztes háborúban kialakult új helyzet szükségessé tette az angolszász kapcsolatok felélesztését.

Előadásomban az egyesület pécsi csoportjának történetét szeretném feltárni. A rendelkezésemre álló iratanyag segítségével szeretném rekonstruálni a dr. Krisztics Sándor jogászprofesszor elnökségével megalakuló csoport tagságát, illetve bemutatni az általuk szervezett programokat, előadásokat, valamint a meghívott külföldi előadók körét. A csoport tagnévsorának rekonstruálásával választ kapunk arra a kérdésre, hogy az egyetemi polgárok milyen arányban vettek részt a kulturális egyesület munkájában, illetve hogy milyen témákat öleltek fel a szervezet által meghirdetett előadások.

Bár az egyesület tevékenysége 1949-ben a többi hasonló szervezettel együtt megszűnt, működése alatt változatos és színvonalas programokkal (tudományos és ismeretterjesztő előadások, hangversenyek, fotókiállítások) gazdagította a város kulturális életét és a két ország közötti kapcsolatokat.

VISKY ÁKOS LÁSZLÓ

webkurátor (OSZK Digitális Bölcsészet Központ Digitális Filológiai és Webarchiválási Osztály)

Archivált webtartalom a könyvtári gyűjteményekben – A közgyűjtemények szerepe az internetes tartalmak megőrzésében

Az előadás ismerteti a webarchiválás technológiáját és az Országos Széchényi Könyvtár ezirányú tevékenységét, valamint bemutatja, hogy a – digitálisan született – internetes tartalmak megőrzése mi módon tudja kiegészíteni a könyvtárak hagyományos elektronikus gyűjteményeit. Ismertetjük a különböző részgyűjteménytípusokat, a hosszútávú megőrzés formáját, a különböző archiváló és megjelenítő eszközöket, valamint a technikai, jogi, munkaszervezési problémákat. Kitérünk arra is, hogy miért fontos minél több intézmény bekapcsolódása a webtartalom megőrzésébe, hogyan lehet helyi gyűjteményeket kialakítani, és hogyan használható mindez kutatási célokra.

VÖRÖS ATTILA

történész, PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola)

Fújhatjuk!? – A pécsi Park mozi története

A XX. század első évtizedében Pécsen is nagy népszerűségnek örvendett a filmvetítés. Az 1911-ben létrejött pécsi Apollo Projektográf Rt. célja állandó filmszínház megépítése volt. Az Apolló mozit 1912-ben ált is adták a nagyközönségnek. A második mozit 1916-ban szerződésben rögzítették, de az építkezés az első világháború után, még a szerb megszállás idején kezdődött. A Park mozi 680 férőhelyes terme 1921 decemberében nyílt meg, két évvel később a közel 1100 főt befogadó kerthelyiség is várta a filmek szerelmeseit. A második világháború végéig piaci alapon, nyereségesen működött a mozi. Kisebb felújítások történtek, átépítették a Felsőmalom utcai bejáratot, valamint 1931-ben a termet, 1932-ben a kerthelyiséget hangosították.

A második világháború után a Magyar Kommunista Párt üzemeltette a mozit, egészen az 1948-as államosításig. A korszakra jellemző névváltoztatás a Park mozit sem kerülte el, az 1950-es évek elején, közel két évig Fáklya filmszínházként üzemelt a mozi. A szocializmus évtizedeiben jelentős átépítésen esett át a terem és a kerthelyiség is.

A rendszerváltást követően, 1993-ban kerül Pécs város önkormányzatának tulajdonába az épület. Ekkortól egészen 1999 novemberéig az InterCom Kft. üzemeltette a mozit. Az utolsó filmvetítés a Fújhatjuk! című angol film volt.

A multiplex megpecsételte a mozi sorsát, a bezárást követően rövid ideig a Pannon Filharmonikusok használták az épületet. 2010 vége óta üresen áll a mozi, várja sorsát. Az épület állaga valószínűleg sokat romlott, teljes körű felújításra lenne szükség. A költségek, valamint a gyökeresen megváltozott médiafogyasztási szokások miatt azonban kicsi az esélye, hogy újra filmeket vetítsenek a pécsi Park moziban.

Fújhatjuk?

Baranya megye története képekben

Három metszetgyűjtemény Baranyából, 1966-1980

Az 1970-es évek végén számos képzőművész összefogásával készült el és jelent meg a *Baranya megye történelme képekben* című metszetgyűjtemény. Az alkotók avval a céllal láttak munkához, hogy történelmi tudásunk alapján, és – sok esetben írott és tárgyi források híján – képzelőerejűkre hagyatkozva mutassák be szülőföldjük múltjának egy-egy meghatározó epizódját, az őskortól napjainkig.

Néhány évvel korábban készült el a megyeszékhely legújabb történetének fordulópontjait, fejleményeit bemutató kollekciónak, *Új nap alatt Pécs 1944-1974* címmel. A metszetek többsége stilizált, szimbolikus formában jeleníti meg Pécs fejlődését, csak két alkotásra jellemző az ábrázoló, realista kifejezés mód.

Ismét egy évtizeddel hátrébb lépve az időben, 1966-ban *Baranya megye felszabadulásának emlékére* címmel készült egy hasonló összeállítás a Képzőművészeti Alap gondozásában. Ezek a művek nem a megye történelmi fejlődésére koncentráltak, hanem az 1945 óta eltelt két évtized leglátványosabb fejlesztéseit mutatták be – olyan létesítményeket, amelyek azóta is meghatározzák Baranya arculatát és identitását.

A gyűjteményekben szereplő és a kiállításon bemutatott metszetek alkotói:

BADACSONYI Sándor
BÉRCES Gábor
BEZZEGH Zoltán
BIZSE János
ERDŐS János
H. BARAKONYI Klára
KELLE Sándor
KOLBE Mihály
SOLTRA Elemér
VÁCI András
VAGYOCZKY Károly
VALKÓ László
VESZPRÉMI Endre

A kiállítás díjtalanul megtekinthető
a Tudásközpont (Pécs, Universitas utca 2/a) földszinti fogadóterében
2023. december 8-ig, a könyvtár nyitvatartási idejében.

A rendezvény időpontja
2023. november 9-10. (csütörtök – péntek)

Helyszíne
Pécs, a Tudásközpont földszinti konferenciaterme (Universitas utca 2/a)

Élő közvetítés
www.youtube.com/baralibmediatar • www.facebook.com/baralib

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudományos Akadémia programsorozata

A konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozatának része.
<https://mta.hu/tudomanyunnep>

További információ

www.csgyk.hu • 72/501-690 / 28055 • baranyaihelyismeret@gmail.com

A rendezvényre a belépés díjtalan.
A programváltoztatás jogát a szervezők fenntartják.
A rendezvényen kép- és hangfelvétel készül.

Szervezők

Csorba Győző Könyvtár • Pécs Története Alapítvány
MTA PAB Város- és Helytörténeti Munkabizottsága

